

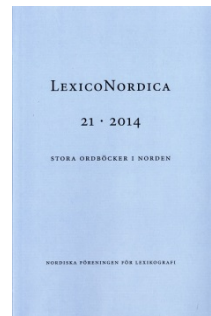
# LexicoNordica

Forfatter: Hans Landqvist [Pionjärprojekt om svenska översättare]

Anmeldt værk: Södertörns högskolebibliotek. 2009-. *Svenskt översättarlexikon*.  
<[www.oversattarlexikon.se](http://www.oversattarlexikon.se)>.

Kilde: LexicoNordica 21, 2014, s. 311-330

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>



© LexicoNordica og forfatterne

## Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

# Pionjärprojekt om svenska översättare

*Hans Landqvist*

*Svenskt översättarlexikon*, Södertörns högskolebibliotek, 2009–,  
<[www.oversattarlexikon.se](http://www.oversattarlexikon.se)>.

## 1. Inledning

På senare år har forskare inom det översättningsvetenskapliga fältet intresserat sig allt mer för översättning av skönlitteratur ur ett diakront perspektiv. Två exempel är *The Oxford History of Literary Translation in English* (2006–) och *Suomennoskirjallisuuden historia* (2007). Det förstnämnda projektet har hittills resulterat i fyra omfattande volymer och den femte och sista ska föra projektet fram till år 2000 (Oxford University Press). Det senare projektet, redovisat i två digra band, tar sin utgångspunkt i medeltida översättningar av religiösa texter till finska, men när den kronologiska redogörelsen når fram till 1800-talets början ändras fokus till skönlitterära översättningar. Inom projektet undersöks såväl högprestige- som lågprestigelitteratur och därtill litteratur för barn (SKS Kirjat). För närvarande finns det inte någon svensk motsvarighet till de båda projekten; svensk översättningshistoria som en helhet väntar fortfarande på att bli utforskad och beskriven (Kleberg 2013:355).

Däremot föreligger olika studier av översättare med svenska som målspråk. Här kan nämnas Stina Hanssons undersökning av svensk latinöversättning under 1600-talet och Lars Wollins studier av översättning till svenska från medeltiden och framåt (Hansson 1982; se t.ex. Wollin 1998, 2007, 2013). Även Gunnel Furulands undersökning av skönlitterära häftesserier 1833–1851 ger viktiga upp-

lysningar om ett antal översättare bakom verk i serierna (Furuland 2007). Sedan 2009 finns det därtill en fritt tillgänglig och gratis internetkälla för den som söker upplysningar om skönlitterära översättare till svenska.

Databasen *Svenskt översättarlexikon* (i fortsättningen SÖL) är ”ett biobibliografiskt uppslagsverk med artiklar om svenska och finlandssvenska översättare från äldsta tid till idag” (Kleberg 2009:173). Enligt Kleberg (2013:357) kan SÖL vara ett ”internationellt pionjärprojekt” utan tidigare motsvarigheter. Initiativet till SÖL kom från Södertörns högskola och dess bibliotek, och därifrån bedrivs arbetet (se vidare Lembke 2006, Kleberg 2009, Kleberg 2013).

I det här sammanhanget har *lexikon* alltså betydelsen ’encyklopedi’, inte betydelsen ’ordbok’, vanligen preciserad till ’tvåspråkig ordbok’ (Svensén 2004:4). Härigenom skiljer sig SÖL från de lexikon som vanligen uppmärksammas i *LexicoNordica*. Trots detta kan SÖL vara av intresse även för de av tidskriftens läsare som i första hand intresserar sig för lexikologi och lexikografi, särskilt metalexikografi. Också i fråga om encyklopedier finns det intressanta frågor om insamling, urval och strukturering av ingående data.

I det följande ger jag först en kortfattad presentation av SÖL. Därefter diskuterar jag tre utvalda aspekter på databasen, nämligen den övergripande strukturen, artikelstrukturen i lexikonet samt (det nuvarande) urvalet av översättare i det. Till sist reflekterar jag över betydelsen av att en resurs som SÖL finns tillgänglig och utvecklas.

## 2. Presentation

SÖL är ett webbaserat lexikon, där artiklar tillkommer efterhand. Min granskning bygger på den version som är tillgänglig i början

av april 2014, där den senast publicerade artikeln gäller japansk litteratur på svenska (2014-04-02). Som utgångspunkt för min presentation fungerar figur 1, som visar SÖLs toppmeny med de sju rubrikerna Artiklar A–Ö, Språk, Kronologi, Om lexikonet, Medarbetare, Kontakt och Nya artiklar. Här återfinns också en länk till SÖLs Facebooksida och en sökfunktion i lexikonet.



Figur 1: SÖLs toppmeny.

Under Artiklar A–Ö i toppmenyn kan användaren dels söka bland samtliga publicerade artiklar i alfabetisk ordning, dels välja en av tre möjligheter: Översättare, Temaartiklar och Översättarpriser. Temaartiklarna gäller bland annat bokserier och tidskrifter, t.ex. den litterära tidskriften *All världens berättare* (1945–1956), och särskilda typer av översättning, t.ex. *Schlageröversättning*. (För hänvisningar inom SÖL använder jag i fortsättningen artikeltitlar i kursiv stil.) Dessutom behandlas också andra teman än de båda ovanstående, t.ex. *Översättarnas materiella villkor i Sverige*.

Under Språk i toppmenyn ges tre typer av uppgifter. Den första anger Originalspråk, vilket innebär att ”språk och översättare [listas] utifrån originalverkens språk. Eftersom verk [även] kan vara andrahandsöversättningar visar dessa listor inte nödvändigtvis vilket språk översättaren [i fråga] har översatt ifrån”. Antalet förtecknade originalspråk uppgår till 52. Detta innebär dock inte att översättarna i lexikonet tillsammans har översatt från 52 olika originalspråk till svenska. För det första förekommer *Katalanska* två gånger och norska tre gånger, under rubrikerna *Norska*, *Norska (Bokmål)* och *Norska (Nynorsk)* (se Fjeld Halvorsen 1997:47 om

bokmål och nynorsk som former av samma språk respektive olika språk). För det andra har alla förtecknade översättare faktiskt inte utfört alla sina översättningar från originalspråket i fråga, utan översättningar kan även ha gjorts via ett annat språk, dvs. andrahandsöversättning, indirekt översättning, kedjeöversättning alternativt reläöversättning (*Indirekt översättning*).

Ytterligare en svårighet när det gäller att fastställa grunden för en viss översättning är att det inte alltid är möjligt att klarlägga vilket språk som en översättare har utgått från. Ett illustrativt exempel erbjuder Anders Fredrik Dalin, 1806–1873, antagligen mer känd som språkman och lexikograf än som översättare (se Hannesdóttir 1998:462–467 om Dalin som lexikograf och om hans *Ordbok öfver svenska språket*). Under 1830- och 1840-talen var Dalin emellertid en flitig översättare, och bland hans översättningar återfinns verk med danska, engelska, franska, nederländska och tyska som originalspråk. Mestadels översatte Dalin verk av engelskspråkiga författare, men i artikeln om honom konstateras följande:

Det är svårt att fastställa vilket källspråk Dalin översatte från, men det är inte otroligt att flera av romanerna översattes från tyskan, som var det språk bildade personer behärskade bäst vid denna tid.

Den andra typen av upplysningar under Språk gäller vilket språk som fungerar som källspråk för en viss översättning till svenska. Som framgår ovan kan översättningar till svenska antingen vara gjorda från originalspråket eller via ett annat språk. Ett exempel på andrahandsöversättningar är Hugo Hultenbergs översättning av Mahatma Gandhis självbiografi. Den svenska översättningen är gjord från den engelska, inte från Gandhis originaltext på gujarati (*Hugo Hultenberg, 1870–1947*).

Den tredje typen av upplysningar under Språk gäller vilka an-

dra språk än svenska som ett visst verk är översatt till. Här förtecknas dock endast två översättare, två språk och två verk: Elmer Diktonius med en översättning från svenska till finska och Ellen Wester med en från svenska till franska (*Elmer Diktonius, 1896–1961, Ellen Wester, 1873–1930*). Upplysningar om översättningar från svenska till andra språk ges dock även i vissa artiklar om översättare. Ett exempel är översättningar till ungerska av en rad svenska 1900-talsförfattare, utförda av János Csatlós, 1920–1993.

Under Kronologi i toppmenyn kan användaren söka översättare verksamma under en vald tidsperiod, just nu från 1437 till 2014. Det är utgivningsåren för översättarnas verk som ligger till grund för kronologin, men den aktuella översättarens levnadsperiod ger en begränsning. Exempelvis förtecknas den nyss nämnda Ellen Wester, 1873–1930, inom det tidsspann som hennes födelse- och dödsår ger. Moderniserade versioner av några av Ellen Westers översättningar har dock utgivits fram till början av 2000-talet, och dessa förtecknas i Westers bibliografi.

Information om tankarna bakom lexikonet och arbetet med det ges under toppmenyns Om lexikonet. Här är det särskilt intressant med den information som ges om artiklar som är under arbete och de artiklar som redaktörerna hoppas ska kunna tillkomma. Bland artiklar under arbete finns sådana som ska ägnas författarna – och översättarna – Artur Lundqvist och Bertil Malmberg, medan några önskade artiklar gäller författarna och översättarna Karin Boye, Vilhelm Ekelund och August Strindberg.

Artikelförfattare i SÖL förtecknas under Medarbetare. Länkad information ger kortfattade uppgifter om varje författare samt uppgift om vilken artikel eller vilka artiklar som han eller hon har skrivit. Under Kontakt i toppmenyn ges möjlighet att skicka e-post till redaktionen. De senast publicerade artiklarna i SÖL återfinns under Nya artiklar, ordnade efter publiceringsdatum.

### 3. Diskussion

Som framgår i avsnitt 1 ovan väljer jag här att diskutera den övergripande strukturen för SÖL, artikelstrukturen i lexikonet och urvalet av översättare som (hittills) behandlas i det.

#### 3.1. Övergripande struktur

I skrivande stund omfattar SÖL, enligt toppmenyns Alla artiklar A–Ö, totalt 193 artiklar. Målet är att lexikonet ska innehålla åtminstone 500 artiklar (Kleberg 2013:357). Utifrån Kleberg (2013:356) går arbetet för närvarande raskt framåt: i oktober 2013 ingick ungefär 150 artiklar i SÖL och i april 2014 närmar sig antalet alltså 200.

Utifrån informationen om de tre olika typerna av artiklar fördelar sig de 193 artiklarna i den här aktuella versionen av SÖL på 159 för Översättare, 16 för Temaartiklar och 18 för Översättarpriser. Kategorin Översättare är alltså den klart dominerande, vilket är förväntat med tanke på ambitionen att SÖL ska bidra till att ”fylla en stor lucka i kunskapen om den litterära översättningen, om översättarna och deras plats i svensk kulturhistoria” (Kleberg 2009:173). Men också de tematiska artiklarna och artiklarna om översättarpriser är intressanta. De förra ger möjligheter att behandla ett visst tema med såväl djup som bredd, t.ex. *Svenska Koranöversättningar*, och de senare lyfter fram uppmärksammade översättare, bl.a. mottagare av *Elsa Thulin-priset*.

Man kan kanske likna SÖLs webbplats med startsidan, toppmenyns sju möjligheter och de tre typerna av artiklar vid en ordboks *megastruktur* (jfr Svensén 2004:447–457). Mitt intryck är att webbplatsen är logiskt uppbyggd, vilket bidrar till att göra den lätt att använda. Också länkarna i artiklar, vilka kan ses som en form av *hänvisningar*, bidrar till att det är lätt att använda SÖL (jfr Svensén 2004:458–469 om *hänvisningsstruktur* i ordböcker). Exempelvis

finns det i artikeln *Sigurd Agrell, 1881–1937* länkar till artiklar om två andra översättare av ryska originalverk, nämligen Ellen Rydelius och Walborg Hedberg. De båda länkarna underlättar för läsare som intresserar sig för just översättningar av ryska originalverk till svenska under 1800-talets andra halva och 1900-talets första (se vidare Kleberg 2013:357 om korsreferenser i SÖL).

### 3.2. Artikelstruktur

Grundstrukturen för artiklarna i SÖL utgår från två huvuddelar: artikeltext och bibliografi. Artikeltexten ska ge biografiska upplysningar om den aktuella översättaren och en karakteristik av översättaren. Därtill kommer normalt en bild på översättaren (Kleberg 2009:178, 173). Möjligen kan man jämföra dessa grundlinjer med principerna för *mikrostrukturen* i en viss ordbok, i betydelsen 'artikelstruktur' (Svensén 2004:409f.). "Normalartikeln" i SÖL beräknas omfatta mellan 300 och 2.000 ord, och därtill bibliografin (Kleberg 2009:173).

När det gäller den bibliografiska informationen är ambitionen "fullständighet och exakthet beträffande den enskilda översättarens verk" och därtill referenser till böcker eller artiklar om översättaren – ifall sådana finns. Som verk räknas i första hand tryckta böcker men även andra bidrag kan vara aktuella: "framförda pjäsöversättningar, viktigare antologibidrag och tidskriftspublikationer och dessutom – i förekommande fall – opublicerade manuskript som finns i tillgängliga arkiv" (Kleberg 2009:179). Däremot redovisas normalt inte en översättarens samtliga publikationer i tidningar, om nu sådana publikationer skulle vara aktuella.

Det är mer eller mindre svårt för artikelförfattare i SÖL att skaffa underlag till artiklar och bibliografier. Artiklar om vissa översättare ingår i *Svenskt biografiskt lexikon* (SBL), t.ex. Homeros-översättaren Erland Lagerlöf, medan andra är välkända också genom andra verksamheter än översättning (Kleberg 2009:180,



Wollin 2013:30). Det senare gäller bl.a. författarna Anna Maria Lenngren och Gustaf Fröding. Men för att producera en artikel krävs ofta grundforskning, både för att få fram uppgifter om översättaren som person och om översättarens verk. Detta gäller särskilt översättare som enbart ägnade sig åt att översätta och dessutom kanske inte signerade sina egna översättningar. Ett exempel på den senare situationen erbjuder ”Ellen Sofia Wester (1873–1930), som för att inte bli nonchalerad för sitt köns skull signerade sina översättningar ’E. Weer’” (Kleberg 2009:180).

Mitt intryck är att artikelstrukturen är funktionell och att den underlättar användningen av SÖL. Artikeltexterna är överlag väl strukturerade, och de innehåller ofta illustrativa exempel ur den aktuella översättarens produktion, sakkunnigt kommenterade. Exempelvis får användare av SÖL veta att den som läser Fredrik Niklas Bergs översättning av *Les trois mousquetaires* (1844) – *De tre muskötörerne. Historisk roman af Alexandre Dumas* (1846) kan ”märka en viss åtstramning av Dumas pratiga stil, särskilt gällande berättarens kommentarer av den egna berättelsen och läsningen av den”.

De bibliografiska upplysningarna i SÖLs artiklar är i många fall imponerande, och de har sannolikt krävt omfattande arbetsinsatser. Till exempel meddelas det att Ellen Wester översatte runt 80 böcker och därtill många noveller. I den tillhörande bibliografin upptas både ”Översättningar i bokform” och ”Bidrag” om tillsammans hela 103 poster (*Ellen Wester, 1873–1930*).

### 3.3. Urvalet av översättare

För produktionen av ordböcker är frågor om dataurval centrala. Det handlar dels om vilka lemman som ska ingå i en viss ordbok, *yttre selektion*, dels om vilka uppgifter som ska lämnas om de ingående lemmarna, *inre selektion* (Svensén 2004:79). I fråga om urvalet av översättare i SÖL, dvs. en form av yttre selektion, kon-

staterar Lars Kleberg, redaktör för lexikonet, att det krävs olika överväganden, men ”[i] princip kan alla betydelsefulla översättare till svenska språket – hittills endast avlidna personer – sägas förtjäna en plats i vårt lexikon” (Kleberg 2009:179). Översättarna som behandlas i SÖL, antingen de är kända eller okända, ska emellertid ha bidragit ”till den svenska översättningslitteraturen i någon eller några av dess former (skönlitteratur, essäistik, filosofi, populärvetenskap, barnböcker)” (Kleberg 2009:179). Urvalet får sägas vara brett, och det är väl enbart översättare av specialiserade facktexter som kan sägas bli uteslutna från SÖL, möjligen med undantag för översättare av facktexter inom filosofins område. Det breda urvalet kan illustreras med att SÖL, förutom artiklar om översättare med olika inriktningar, innehåller tematiska artiklar som ägnas såväl svensk bibelöversättning från äldsta tider till nutid som schlageröversättning från 1900-talet och framåt (*Svensk bibelöversättning, Schlageröversättning*).

Därtill har redaktionen för SÖL följt principen ovan om att enbart behandla avlidna författare (se dock nedan om Maibrit Westrin, f. 1924). Begränsningen går att förstå och att försvara, även om den innebär att exempelvis Thomas Warburton (f. 1918) för närvarande inte behandlas (Kleberg 2013:358). Warburton är kanske mest känd för att vara den förste som översatte James Joyces *Ulysseus* till svenska (*Odysseus*, 1946, reviderad 1993) (Warburton 2003:27–32, 135). I just det här fallet kompenseras dock ”bristen” i SÖL delvis genom att Warburton i sina memoarer ”[k]larsynt, elegant och roande beskriver [...] översättandets vedermödor och glädjeämnen” (Warburton 2003, baksidestexten).

Ambitionen är att SÖL ska behandla översättare av högprestigelitteratur, översättare av massproducerad lågprestigelitteratur och ”översättare som överskridit genregränserna” (Kleberg 2009:181). Den önskade spännvidden i fråga om översättare av högprestige- och lågprestigelitteratur kan illustreras med artiklarna om Erland Lagerlöf och Karl-Rune Östlund. Den förre översat-

te och utgav bland annat *Homeros' Odyssee* (1908) och *Homeros' Iliad I–II* (1912), medan den senare presenteras så här:

Trots betydande insatser som redaktör och översättare var Karl-Rune Östlund en obemärkt figur i det svenska litterära livet under efterkrigstiden. Obemärkt eftersom han under så gott som hela sitt verksamma liv som redaktionschef vid B. Wahlströms förlag ansvarade för den kioskboksutgivning som av kritiker och kultursidor betraktades som en skamfläck i det svenska läsutbudet. Obemärkt också för att han som översättare framförallt arbetade med de författare som betraktades som de värsta av de värsta. Östlund översatte 25 böcker av Mickey Spillane, 26 av Peter Cheyney, över 40 av James Hadley Chase. Det förvånar knappast att den som arbetade med böcker som aldrig recenserades och avfärdades som ”smutslitteratur” inte blev namnkunnig.

Det blir inte helt klart för mig vad Kleberg (2009:181) avser med ”översättare som överskridit genrer”. Är det fråga om översättare som inte enbart översätter skönlitteratur med stort litterärt värde utan även andra sorters skrivna texter: skönlitteratur av mindre god kvalitet, barnlitteratur, populärvetenskap osv.? Är det i stället fråga om översättare som översätter t.ex. sångtexter eller serietidningstexter, där det översatta verbala språket ska samspela med icke-verbala modaliteter? Däremot är det helt klart att SÖL innehåller artiklar som ger stöd för båda de här tolkningarna av Klebergs formulering om genreöverskridande översättare.

SÖL uppmärksammar rentav en och annan översättare som aldrig har haft fysisk gestalt. Mellan 1933 och 1967 utkom 35 romaner i översättning av Håkan Bergstedt, men någon person med detta namn har inte utfört översättningarna i fråga. Namnet användes nämligen ”som förlagspseudonym på Albert Bonniers förlag under ca trettio år i mitten av 1900-talet”. Pseudonymen

användes av två skäl; förlaget bearbetade en översättares verk så genomgripande att översättaren inte ville förknippas med den bearbetade översättningen eller den verkliga översättaren av ett verk ville inte uppträda under eget namn (*Håkan Bergstedt, 1933–1967*).

Ambitionen är att SÖL ska behandla översättare till svenska som har varit verksamma under alla tidsperioder (jfr Kleberg 2009:179), men hittills har främst översättare verksamma under ”äldre perioder och 1900-talet” uppmärksammas (Kleberg 2009:181). En sökning under toppmenyns Kronologi ger följande uppgifter om antalet översättare under de perioder som anges i tabell 1.

Tidsperiod	Antal översättare
1400–1699	3
1700–1799	15
1800–1899	51
1900–1999	122
2000–2014	22
<b>Totalt</b>	<b>213</b>

Tabell 1: Antal översättare under de angivna tidsperioderna utifrån en sökning under Kronologi i SÖL.

Allra först måste det sägas att det inte går att sätta likhetstecken mellan antalet översättare i tabell 1 och antalet översättare som behandlas i SÖL, eftersom en och samme översättare kan uppträda under två perioder. Detta gäller t.ex. Johan Gothenius (1700–1799, 1800–1899) liksom Mathilda Langlet (1800–1899, 1900–1999) (*Johan Gothenius, 1721–1809, Mathilda Langlet, 1832–1904*). Än mera tydligt är detta när det gäller de 22 översättarna för perioden 2000–2014: samtliga av översättarna har även varit verksamma under delar av 1900-talet.

Också med dessa reservationer är det klart att perioden 1900–1999 dominerar klart med 122 av 213 översättare i tabell 1 och att

perioden 1800–1899 kommer därefter med 51 belägg. Översättarna i SÖL verksamma före 1800-talet är få, och de som är verksamma före 1700-talet är blott två. Dessa är Jöns Budde, karakteriserad som ”den svenska senmedeltidens kanske flitigaste latinöversättare, utan tvivel också en av de skickligaste”, och Nicolaus Balk, som översatte fyra andliga skrifter och en fabelsamling från tyska. Därtill återfinns ”en ansevärd mängd språkprov” från hans översättningar i *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB) (*Jöns Budde, 1437–1491, Nicolaus Balk, 1540–1611*).

De jämförelsevis få behandlade översättarna som är verksamma före 1800-talet är lite av en överraskning. Med tanke på exempelvis Hanssons studie av 1600-talets tryckta översättningslitteratur (1982) borde möjligheterna att behandla också ”äldre” översättare vara större av vad SÖL för tillfället visar. Förhoppningsvis kommer lexikonet därför att utvidgas med fler artiklar om översättare verksamma före 1800-talet.

Översättaryrket har ofta betraktats som ett yrke dominerat av kvinnor, särskilt under 1800-talet (jfr Furuland 2007:441f., 448). De hittills publicerade artiklarna i SÖL ger dock en lite annan bild. Utifrån tabell 1 ingår totalt 195 översättare i SÖL under perioden 1800–2014; 131 är män och 64 är kvinnor. Av de 51 översättarna verksamma 1800–1899 är 38 män, medan 78 av de 122 verksamma översättarna 1900–1999 är män. För perioden 2000–2014 är det 15 av 22 översättare som är män. Två av de kvinnliga översättarna i SÖL ägnas dock inte några egna artiklar. I stället porträtteras Lisbeth Renner och Maibrit Westrin tillsammans med sina respektive äkta män, som de samarbetade med i sitt arbete, i var sin temartikel (*Lisbeth och Louis Renner, P A Westrin*). Också med reservation för att en och samma översättare kan registreras under två tidsperioder är det, i alla fall hittills, en dominans för manliga översättare som ägnas egna artiklar i SÖL. Det kan finnas en eller flera anledningar till detta.

Mitt intryck är att ”högprestigelitteraturöversättare” ägnas fler artiklar än ”lågprestigelitteraturöversättare” i SÖL. Möjligen är det därtill vanligare att män översätter högprestigelitteratur än att kvinnor gör det, i alla fall fram till 1900-talet. Om det faktiskt är så, kan dessa omständigheter leda till att fler manliga än kvinnliga översättare behandlas i SÖL, i alla fall hittills. En annan möjlig förklaring är att det kan vara svårare för artikelförfattare att finna uppgifter om kvinnliga översättare och deras arbete:

Föga är känt om översättaren Carolina Wancke. På så sätt är hon typisk för en stor del av den svenska översättarkåren, i synnerhet den kvinnliga delen, under romanens genombrottsperiod i Sverige. (*Carolina Wancke, 1808–1879*)

Slutligen kan man ställa frågan hur väl ambitionen att behandla både svenska, dvs. sverigesvenska, och finlandssvenska översättare i SÖL har uppfyllts så här långt (jfr Kleberg 2009:173). På den här punkten kan det finnas en del att göra, eftersom en sökning på ”finlandssvensk” och ”finlandssvenska” ger endast 13 träffar. Dessa fördelar sig på 8 artiklar inom kategorin Översättare, 2 artiklar inom kategorin Temaartiklar samt 3 träffar inom kategorin Verk. De totalt 13 träffarna redovisas i tabell 2.

Översättare	Temaartiklar	Verk
Jöns Budde, 1437–1491	<i>Moderna poeter</i>	<i>Finland berättar: trettio noveller</i>
Otto Adolf Meurman, 1817–1850	<i>Om svenskt översättarlexikon</i>	<i>Två människobarn; Hiltu och Ragnar: en berättelse om två människobarn</i>
Sigrid Elmlblad, 1860–1926		<i>Svart blir aldrig vitt</i>
Rafael Lindqvist, 1867–1952		
Elmer Diktonius, 1896–1961		
Cilla Johnson, 1911–2002		
Ralf Parland, 1914–1995		
Bo Carpelan, 1926–2011		

Tabell 2: Träffar på ”finlandssvensk” och ”finlandssvenska” i SÖL:  
översättare, temaartiklar och verk.

En närmare granskning av de artiklar som förtecknas i tabell 2 gör att frågan om innebörden hos ”finlandssvensk” och ”finlandssvenska” i SÖL blir aktuell. Handlar det enbart om att en översättare eller ett verk ska ha en geografisk förbindelse med det område som sedan den sjätte december 1917 är det självständiga Finland eller kan också andra kriterier vara aktuella?

Vanligen anses det att en finlandssvensk identitet började utvecklas bland svensktalande i det dåvarande ryska storfurstendömet Finland mot slutet av 1800-talet och början av 1900-talet (Fougstedt & Westerholm). Utifrån detta perspektiv är det en anakronism att beteckna Jöns Budde och Otto Adolf Meurman som finlandssvenskar, medan man – med tanke på deras födelseår

– kan diskutera klassificeringen beträffande Sigrid Elmblad och Rafael Lindqvist.

Av översättarna i tabell 2 är det även värt att fundera över Cilla Johnson, som var född, uppvuxen och utbildad i Finland men som flyttade till Sverige där hon var verksam som översättare från danska, engelska och norska. Här är det intressant att jämföra med artikeln om Harry Järv. Han var född och uppvuxen i Finland och började sina universitetsstudier där. Men Harry Järv flyttade till Sverige, slutförde sina studier vid Uppsala universitet och översatte från originalspråken engelska, finska, franska, latin, tjeckiska och tyska. Men det blir inte någon träff på Harry Järv vid sökningen på ”finlandssvensk” och ”finlandssvenska” i SÖL (*Harry Järv, 1921–2009*). Däremot är bedömningen av de tre återstående översättarna i tabell 2, dvs. Elmer Diktonius, Ralf Parland och Bo Carpelan, som finlandssvenskar okontroversiell med tanke på deras levnadstid och deras geografiska hemvist.

Inte heller är klassificeringen av de båda temaartiklarna i tabell 2 kontroversiell. I artikeln *Moderna poeter* om bokserien med detta namn, som utgavs av Norstedts förlag mellan 1985 och 1989, nämns en översättning av den finlandssvenska författarinnan Mirjam Tuominen, och i artikeln *Om Svenskt översättarlexikon* meddelas att både svenska (= sverigesvenska) och finlandssvenska översättare ska behandlas i SÖL (även Kleberg 2009:173).

När det gäller de tre verken i tabell 2 innehåller *Finland berättar: trettio noveller* (1943) ett urval av noveller ursprungligen skrivna på finska respektive svenska av finländska författare, vilket gör att klassificeringen med ”finlandssvenska” kan motiveras. De återstående båda verken i tabellen är översättningar till svenska med delupplagor avsedda för den finländska marknaden.

Den svenska översättningen av Frans Eemil Sillanpääs *Hiltu ja Ragnar*, i ”bemyndigad översättning av Hjalmar Dahl”, gavs ut i Stockholm 1923 under titeln *Två människobarn* och i Helsing-



fors samma år under titeln *Hiltu och Ragnar: en berättelse om två människobarn*. På motsvarande sätt publicerades Ralf Parlands översättning av den ungerske författaren Illés Kaczérs roman *Ikongo nem hal meg* (översättningen gjord från den tyska översättningen *Roman eines Negers*) i både Sverige och Finland 1941. Utgivningen skedde under olika titlar: *Svart blir aldrig vitt* respektive *Svart erotik*. De båda översättarna Hjalmar Dahl och Ralf Parland är att betrakta som finlandssvenskar, men liksom i fråga om artikeln som behandlar Harry Järv blir det inte någon träff i artikeln *Hjalmar Dahl, 1891–1960* vid en sökning med ”finlandssvensk” och ”finlandssvenska”. De båda översättningarna ovan utkom i både Sverige och Finland. Frågan är om det är översättarna och/eller utgivningen under olika titlar som ligger till grund för klassificeringen ”finlandssvensk” i SÖL.

Sammanfattningsvis kan man fråga sig hur sökorden ”finlandssvensk” och ”finlandssvenska” definieras i SÖL och vilken information som en användare som intresserar sig för just finlandssvenska översättare får tillgång till genom att använda de båda sökorden.

#### 4. Avslutning

Enligt min bedömning kan SÖL, i sin nuvarande och framtida form, vara till nytta och glädje för alla som intresserar sig för översättare till svenska och litterära verk som är översatta till svenska. Användare kan söka efter specifik information eller rentav läsa artiklar för nöjes skull. Genom SÖL börjar de litterära översättarna till svenska få en plats i offentligheten något som de länge har saknat. Lars Wollin (2013:31) beskriver översättarnas betydelse som att deras ”samlade insats i språk- och skriftkulturen är av en helt annan omfattning och dignitet än man ofta föreställer sig” (jfr Kleberg 2013:357). Vidare finns det inom översättningsvetenska-

pen ett allt större intresse för översättare som individer, verksamma i ett visst samhälle under en viss tid (Kleberg 2013:355f.), och SÖL kan bidra till fortsatt forskning. Lexikonet kan även fungera som förebild för andra motsvarande projekt. Sådana förbereds i Tyskland och Danmark, och fler kan tillkomma (Kleberg 2013:357).

Jag instämmer i Lars Klebergs förhoppning om framtida motsvarigheter till SÖL. Därtill skulle jag gärna se att lexikonet utvidgas så att det uppmärksammar även översättare med en tydlig inriktning på facklitteratur. Betydelsen av deras arbete är minst lika stor som betydelsen av de skönlitterära översättarnas, men facköversättarna får sägas vara ännu mer okända än sina skönlitterära kollegor (jfr Wollin 2013:28f.).

## Litteratur

- Fjeld Halvorsen, Eyvind (1997): Norsk språk. I: Allan Karker, Birgitta Lindgren & Ståle Løvland (red.): *Nordens språk utgitt av Nordisk språksekretariat*. Oslo: Novus förlag, 47–72.
- Fougstedt & Westerholm = Gunnar Fougstedt & Johan Westerholm. Finlandssvenskar. I: *Uppslagsverket Finland – webbutgåva*. Helsingfors: Schildts, 2009–2012, Svenska Folkskolans Vänner (SFV), 2012–. <<http://www.uppslagsverket.fi>> (april 2014).
- Furuland, Gunnel (2007): *Romanen som vardagsvara. Förläggare, författare och skönlitterära häftesserier i Sverige 1833–1851 från Lars Johan Hierta till Albert Bonnier*. (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala 53.) Stockholm: LaGun.
- Hannedóttir, Anna Helga (1998): *Lexikografihistorisk spegel. Den enspråkiga svenska lexikografins utveckling ur den tvåspråkiga*. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 21.) Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning.

- Hansson, Stina (1982): ”Afsatt på svensko”. *1600-talets tryckta översättningslitteratur*. (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet 5.) Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kleberg, Lars (2009): Att göra översättningar synliga. Om översättningshistoria och databasen Svenskt översättarlexikon. I: Erland Jansson (red.): *En bok om böcker och bibliotek tillägnad Louise Brunes*. Huddinge: Södertörns högskola, 173–186. <<http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:213960/FULLTEXT01.pdf>> (april 2014).
- Kleberg, Lars (2013): Litterärt översättarseminarium och Svenskt översättarlexikon. Erfarenheter från Södertörns högskola. I: *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri utgiven av Letterstedtska föreningen* 2013:4, 349–358.
- Lembke, Jonas (utg.) (2006): *Svenskt översättarlexikon. Rapport om ett nytt projekt*. Huddinge: Södertörns högskola. <[http://www.oversattarlexikon.se/filer/oversattarlexikon\\_rapport\\_2006.pdf](http://www.oversattarlexikon.se/filer/oversattarlexikon_rapport_2006.pdf)> (april 2014).
- Oxford University Press = Oxford History of Literary Translation in English <<http://ukcatalogue.oup.com/category/academic/series/literature/hlte.do>> (april 2014).
- SKS Kirjat = Suomenoskirjallisuuden historia 1–2. <<https://kirjat.finlit.fi/index.php?showitem=1831>> (april 2014).
- Svensén, Bo (2004): *Handbok i lexikografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. 2 omarb. o. utök. uppl. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- SÖL = *Svenskt översättarlexikon*. Södertörns högskolebibliotek <<http://www.oversattarlexikon.se>> (april 2014).
- Warburton, Thomas (2003): *Efter 30 000 sidor. Från en översättares bord*. Helsingfors & Stockholm: Söderström & Co & Bokförlaget Atlantis.

- Wollin, Lars (1998): Från Heliga Birgitta till Barbara Cartland. Kring den svenska översättningens språkhistoria. I: Lars Kleberg (red.): *Med andra ord. Texter om litterär översättning*. Stockholm: Natur & Kultur, 62–91.
- Wollin, Lars (2007): Öfversättaren i det nittonde seklet. I: Yvonne Lindqvist (red.): *Gränslösa texter. Perspektiv på översättning*. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 38.) Uppsala: Hallgren & Fallgren, 161–194.
- Wollin, Lars (2013): Den svenska översättningskulturen – hur gammal är den? I: *Från ett språk till ett annat. Om översättning och tolkning*. (Språkrådets skrifter 15.) Stockholm: Norstedts, 22–31.

Hans Landqvist  
docent, universitetslektor  
Institutionen för svenska språket  
Göteborgs universitet  
Box 200  
SE-405 30 Göteborg  
hans.landqvist@svenska.gu.se

